

United States, v Merritt, Rokkan (vyd.), Comparing Nations, New Haven, 1966, Yale University Press.

5. G. Schmölbers, *Das Zentralarchiv für empirische Sozialforschung in Köln*, Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, roč. 1963, č. 2.
6. D. Slejska, *Ústřední archiv empirických sociálních výzkumů v Kolíně nad Rýnem*, Sociologický časopis, roč. 2, 1966, č. 5, str. 726–728.

Michal Illner

K I. celostátnímu sjezdu Polské společnosti politických věd

Ve dnech 18. a 20. prosince 1967 se konal ve Varšavě I. celostátní sjezd Polské společnosti politických věd. Probíhal za soustředěné pozornosti odborných kruhů i širší veřejnosti, jak o tom svědčí mj. zprávy v polském deníku. Uzavíral jednu etapu ve vývoji společnosti, sdružující pracovníky různých vědních disciplín, předmětem jejichž studia jsou politické jevy. „Polskie towarzystwo nauk politycznych“ je totiž *integrací interdisciplinární organizace*. I. celostátní sjezd Polské společnosti politických věd byl — na rozdíl od mnoha jiných podniků této společnosti — vnitropolskou záležitostí a jen shodou okolností jsem se stala jeho jediným zahraničním pozorovatelem.

Vzhledem k tomu, že se v Československu rozvíjející již delší dobu diskuse o „politické vědě“ či „politických vědách“, v nichž bývá též kladena otázka o vztahu „politologie“ a „sociologie politiky“¹, nebude na škodu uvést této zprávy stručně připomenout historii vzniku Polské společnosti politických věd a koncepci, z níž její činnost vychází. Domnívám se, že diskuse, které předcházely a provázely vznik této Společnosti, mohou být podnětné i pro naše pracovníky v oborech politických věd.

V letech 1956 a 1957 došlo v Polsku v souvislosti s reakcí na obrodný proces vyvolaný XX. sjezdem KSSS jednak k plné institucionalizaci *sociologie*², jednak k diskusím o *politických vědách*. I když podnětem k těmto diskusím byly snahy o reorganizaci a novou obsahovou náplň výuky společenských věd na vysokých školách, přešly diskuse od problematiky „vyučovacích předmětů“ k diskusím o *vědeckém předmětu* těch disciplín, které se zabývají některými stránkami politiky. Diskuse vyústily předně v konkrétní změny výuky na většině vysokých škol v Polsku³, dále pak ve snahu vytvořit „střešovou“ organizaci, která by sdružovala všechna pracoviště, jež se zabývají některými stránkami politického života. V roce 1960 byla změněna tato organizace v asociaci s individuálním členstvím, jež se stala základem dnešní Polské společnosti politických věd.

V té době dochází též k diskusi u kulatého stolu o pojetí „politických věd“. Polští teoretikové se vesměs přiklánějí k názoru, že není správné „konstituovat“ jednotnou politickou vědu — „politologii“, že je nutné *zachovat systém politických věd*. Zdůrazňují přitom, že se přiklánějí k francouzské a odmítají americkou koncepci political science.⁴ Proto sdružuje Polská společnost politických věd sociology politiky i historiky politiky a politických teorií, ekonomy — pokud se zabývají otázkami vnitřní či mezinárodní hospodářské politiky, právníky i filosofy politiky atd. Má dnes 295 členů, kteří pracují v šesti odbočkách: varšavské, krakovské, poznaňské, vratislavské, lublinské a toruňské, tedy v místech, kde je soustředěno nejvíce pracovníků z oboru politických věd, to jest v universitních městech. Je příznačné, že i polští sociologové politiky, například Jerzy J. Wiatr, zastávají multidisciplinární pojetí politických věd, zatímco se velká část našich sociologů, např. v diskusi u kulatého stolu při I. celostátní poradě ve Spindlerově Mlýně,⁵ klonila k názoru, že integraci vědům zkoumající politické procesy je *sociologie politiky*.

Ustavení Polské společnosti politických věd mělo ovšem pro polské vědce zabývající se otázkami politiky velký význam, zvláště pokud jde o možnosti navazování mezinárodních kontaktů. Polská společnost politických věd se stala členem Mezinárodní asociace politických věd (IPSA). Profesor S. Ehrlich, který byl v letech 1962–1964 předsedou Polské společnosti politických věd, je místopředsedou IPSA. Početná delegace polských „politologů“ se zúčastnila VI. i VII. světového kongresu politických věd i řady konferencí, které pořádala IPSA.⁶

Poměrně rozsáhlá vnitřní i mezinárodní činnost Polské společnosti politických věd, v jejímž čele stál v letech 1964–1967 Jerzy J. Wiatr, mohla být proto na svém I. celostátním sjezdu příznivě hodnocena. Sjezd se ovšem nesusoustřeďoval na otázky „organizací“, ale k diskusi ke dvěma závažným tematickým okruhům politických věd: *národ a socialismus* a *socialistická demokracie*. K oběma tematickým okruhům byly rozeslány delegátům sjezdu předem rozmnožené hlavní referáty, takže většina zasedání mohla být věnována diskusi, mnohdy velmi živě a bezprostřední. Jejím kladem bylo i to, že k jednotlivým otázkám diskutovali pracovníci různých oborů, z nichž mnozí dosti nekonvenčně.

Aby bylo možné učinit si představu o zaměření diskuse, uvedeme nejdříve přehled hlavních referátů k oběma tématům a poté

¹ Za nejpodnětnější z těchto úvah považují stať Jaroslava Klofáče a Vojtěcha Tlustého, *Poznámky ke vztahu politické vědy a sociologie politiky*, Sociologický časopis, 1967, č. 3, s. 245 a n.

² Podrobně se zabývá procesem obnovení sociologie v Polsku Jan Szczepański, *Současný stav polské sociologie*, Sociologický časopis, 1965, č. 2, s. 152.

³ Srovnej blíže stať Ivana Koiesára, *Výuka společenských věd a zejména politických věd na polských vysokých školách*, Přehled, 1967, č. 1, s. 66 a n.

⁴ Pojetím politických věd a jejich vztahem k sociologii politiky a politologii se zabývá Jan Macků. *Ke koncepci výuky politických věd na universitě ve Vratislavi*, Přehled, 1967, č. 1, s. 74 a n.

⁵ Srovnej Pavel Machonin, *I. celostátní poradě československých sociologů ve Spindlerově Mlýně*, Sociologický časopis, 1967, č. 3, zvláště s. 355.

⁶ Polská společnost politických věd vydává četné publikace anglicky. Upozornuji zvláště na *Polish Round Table, Year-book 1967*, Polish Association of Political Sciences, Warszawa 1967.

některá hlediska jednotlivých referentů či diskutujících. K prvému tematickému okruhu byly předneseny tyto referáty: Adam Kruczkowski *Význam Rijnové revoluce pro národnostní otázku*, Jerzy J. Wiatr *Problematika národa z hlediska politických věd*, Stanisław Ehrlich *Národ a stát*, Marian Dobrosielski *O místě a úloze Polska v současném světě* a Ignacy Sachs *Konstituování národů a otázka společnosti v třetím světě*. K druhému tematickému okruhu, který v mnoha otázkách dosti úzce souvisel i s tematikou některých referátů prvního tematického okruhu, byly předloženy a diskutovány přednášky: Zygmunt Rybicki *Aktuální otázky socialistické státnosti*, Adam Łopatka *Role strany v socialistickém systému v Polsku*, Sylwester Zawadzki *Technický pokrok a rozvoj socialistické demokracie*, Kazimierz Doktor *Problémy demokracie v průmyslovém podniku*.

Z referátů k tématu „národ a socialismus“ vzbudil největší pozornost — souhlasnou i kritickou — referát J. J. Wiatra. Z hlediska situace u nás je pozoruhodné, že se otázkami vymezení pojmu národ zabýval sociolog, zatímco se touto problematikou zabývají především naši historikové. Wiatr charakterizoval nejdříve různé typy pojetí národa, jak se vytvářela v sociologii a historiografii v XX. století. Přitom analyzoval velmi důkladně zejména názory Floriana Znanieckého, Jos. Chalasińskiego, Stanisława Ossowského a dalších polských autorů. Závěrem rozvedl a zdůvodnil svou koncepci národa jako sociálního jevu, která je dnes často považována za nejpracovnější definici národa v soudobé marxistické literatuře⁷. Podle jeho názoru je hlavním znakem národa jako sociálního jevu „národní sebevědomí“, které se vytváří u každého národa v procesu historického vývoje působením vždy různých souborů faktorů. Národ tedy představuje „historicky vzniklou pevnou pospolitost, formovanou na základě společných historických osudů, jež je charakterizována vědomím vlastní odlišnosti jako národa.“ Tak se například rozvinulo národní uvědomění polského národa v době, kdy příslušníci této pospolitosti žili na území tří státních útvarů, v nichž existovaly zcela odlišné — ve dvou z těchto útvarů feudální — hospodářské a politické struktury a z nichž každý náležel ke zcela jiné kulturní oblasti.

I když se ozvaly k Wiatrovu pojetí národa některé kritické hlasy, připomínající například, že jeho pojetí „národního vědomí“ má „mýtický charakter“, přesto je nutné uznat, že dnes většina historiků — včetně některých sovětských — nejen odmítá Stalinovy „rýsy“ národa jako neudržitelné pro charakteristiku většiny národů, ale přiklání se k zdůraznění „národního sebeuvědomění“ jako hlavnímu sociálnímu znaku národa. Podnětný byl v

tomto směru i referát Stanisława Ehrlicha, který se mimo jiné zabýval působením politických institucí na formování „charakteru“ a kultury národa. Ukázal, že kulturu národa mohou formovat pouze takové státní instituce, které jsou demokraticky uznávány „celým národním společenstvím“, jinak mohou formovat nanejvýš „folklor“.

Obdobně jako v diskusích o otázkách národa se ukázalo, že směr diskuse polských pracovníků politických věd je obdobný zaměření diskusí mezi našimi historiky novodobých dějin, tak se ukázaly shody i v diskusích k druhému tematickému okruhu, tj. v diskusích o otázkách socialistické demokracie. Tak byly kupříkladu jednoznačně odmítány stalinistické představy o vedoucí úloze strany jako jakéhosi „motorického centra“, které pomoci „transmisí“ — masových organizací — řídí každého člověka jako „kolečko“ státního stroje; bylo zdůrazněno, že problémy „odcizení“ se týkají institucí nejen v kapitalismu, ale i v socialistickém společenském systému. V některých příspěvcích — např. v referátě F. Zawadzského — se objevily velmi podnětné úvahy o funkci specialistů při řízení moderní společnosti, které však, jak ukázala i diskuse, někdy poněkud idealizovaly možnosti „automatizovaných“ řídicích center v budoucí společnosti, podobně jako je tomu v některých názorech autorů Richtova kolektivu u nás.

Za nejpodnětnější příspěvek z tohoto tematického okruhu považuji vystoupení Włodzimierze Brusa, který nejen vyslovil názor o nutnosti „depolitizace“ ekonomického řízení, jež je stává aktuálním tématem i u nás, ale také požadoval vytvoření „integrální demokracie“ s odůvodněním, že v každé národní či státní společnosti existuje trvalá potřeba ústrojné spojovat pluralitu politických zájmů různých složek příslušné pospolitosti.

Vcelku vzato se domnívám, že diskuse k otázkám národa byla z našeho hlediska podnětnější než diskuse k otázkám socialistické demokracie. V jistých směrech se mi zdají názory našich teoretiků na určité otázky politického systému promyšlenější a progresivnější než některé diskusní příspěvky přednesené na tomto sjezdu. Mám na mysli zejména dílo kolektivu O. Šika, pokud jde o otázky řízení ekonomických procesů, názory F. Šamalika na otázky sociologie práva a vztah člověka a institucí, apod. Tím více ovšem vysvítá potřeba institucionalizace politických věd u nás, aby se tak usnadnily vnitrostátní kontakty mezi jednotlivými pracovníky a pracovišti různých politických disciplín⁸ a aby byly umožněny i styky mezinárodní. Mezi českými i slovenskými vědeckými pracovníky v oboru sociologie politiky, dějin současnosti, politické ekonomie a hospodářské politiky i teorie státu a práva apod. je dosti myslivých lidí, kteří by svými zna-

⁷ Srovnej Jiří Kořalka, *K diskusím o pojmu národ*, Československý časopis historický, 1967, č. 6, s. 873 a n.

⁸ Pojetí národa Jerzy Wiatra pokládá např. za nejpracovnější historik Josef Kolečka, *Národ a nacionalismus — národnostní otázka*, vydala Filozofická fakulta, Brno 1967, stran 114.

⁹ Užitečnost interdisciplinárních kontaktů právě v oblasti politických věd se projevila například na semináři „Marx a 20. století“, který pořádal za účasti filosofů, ekonomů, sociologů a historiků Slovenský výbor Socialistické akademie v listopadu 1967 v Jasně pod Chopkom.